

«Педагогіка партнерства» як один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу

Сьогодні в умовах модернізації української освіти одним із напрямків оптимізації навчального процесу є його спрямування на демократизацію взаємовідносин викладача та учня, що відображається в нових підходах до навчання: створенні сприятливої атмосфери співробітництва, зниженні монологічного викладу матеріалу та дублювання інформації, яка може бути отримана з доступних джерел і переходу до діалогізованого спілкування з учнями в ході навчального процесу, інтенсифікації впровадження в навчальний процес активних методів навчання, які дають можливості для розкриття творчої особистості, розвитку ініціативи, активізації пізнавально-навчальної діяльності учня. «Педагогіка партнерства» є один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу.

Термін «партнерство» переважно визначають як:

- система взаємовідносин, які відбуваються у процесі певної спільної діяльності;
- спосіб взаємодії і взаємин, організованих на принципах рівності, добровільності, рівнозначності та доповнюваності всіх її учасників;
- організаційна форма спільної діяльності, що передбачає об'єднання осіб на відповідних умовах розподілу праці та активної участі в її реалізації;
- спосіб взаємовідносин, за яких зберігаються права кожної із сторін, чітко узгоджені і злагоджені дії учасників спільної справи, що ґрунтуються на засадах взаємовигоди та рівноправності.

Педагогіка партнерства – чітко визначена система взаємовідносин всіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, вчителів), яка:

- організовується на принципах добровільності й спільних інтересів;
- ґрунтується на повазі й рівноправності всіх учасників, дотримуючись визначених норм (права та обов'язки) та враховуючи ціннісні орієнтири кожної із сторін;
- передбачає активне включення всіх учасників у реалізацію спільних завдань

та готовність брати на себе відповідальність за їх результати.

Педагогіка партнерства ґрунтується на таких принципах:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах, стосунках;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Для сприяння самореалізації кожного учня треба розуміти, що кожен учень – це унікальна й неповторна індивідуальність. Тому пріоритет вільного розвитку особи є базовим принципом побудови освітнього середовища школи, головна мета якої – зрозуміти кожен особистість та виявити до неї повагу.

До реалізації ідей педагогіки партнерства ведуть два шляхи.

По-перше, шлях, який можна назвати «романтичним» – «віддавши серце дітям». Учитель наближується до дитини за рахунок великої любові і поваги до неї, «схиляється до її рівня». Слідом за В. Сухомлинським цей шлях пропонував і відомий грузинський педагог Ш. Амонашвілі. На жаль, не всі педагоги готові до такого стилю стосунків, і далеко не всі діти повірять у свою «рівність» з учителем.

По-друге, – це шлях розподілу функцій вчителя та учня і організація їх співпраці. У функції вчителя входить ретельно підготувати вдома для дитини навчальне завдання (задачу), продумати в деталях хід його вирішення різними групами учнів тощо. Функція учня – на добровільних засадах прийняти запропоновану вчителем задачу як свою і самостійно її вирішувати. У такому випадку обидва учасники навчання і виховання – вчитель і учень – рівноправні, вони – суб'єкти діяльності. Ніхто ні над ким не застосовує владу. Так реалізується ідея рівності. Не кожен учитель має достатній запас любові до дітей, але кожен може побудувати навчання так, щоб дитина почувала себе істотою вільною і час від часу забувала, що в класі є «наглядач».

Таким чином, психологічну основу педагогіки партнерства складають суб'єкт-суб'єктні стосунки – співпраця двох суб'єктів. Цей тип взаємин є для навчально-виховного процесу оптимальним, бо, з одного боку, він зберігає за вчителем функцію управління, а з другого, – дає учневі можливість діяти самостійно.

Тому завдання педагогів полягає у створенні атмосфери турботи і підтримки учнів, яка сприяла б розвитку їхніх можливостей, задовольняла їхні інтелектуальні, емоційні й соціальні потреби.

Для того, щоб освітнє середовище сприяло самореалізації кожного учня, робота повинна бути спрямована на те, щоб кожен учень міг:

- розвинути здібності критичного мислення й незалежного висловлювання;

- поповнити знання у сферах, які цікаві учневі й розкривають перед ним нові горизонти пізнання;

- розвивати спроможність приймати самостійні рішення;

- оволодівати необхідними навичками з базових та профільних предметів;

- навчити радіти навчанню й поважати освіту;

- розвинути свій емоційний інтелект;

- отримати необхідну індивідуальну педагогічну підтримку;

- розвинути самосвідомість кожного учня як самостійної особистості і як члена колективу;

- зберегти і зміцнити моральне, фізичне і психічне здоров'я вихованців

- сприяти взаємоузгодженню зовнішніх потреб та внутрішніх мотивів до саморозвитку та самореалізації всіх учасників навчально-виховного процесу.

Робота з учнями будується на використанні у викладанні нових підходів, які переносять акцент не на накопичення знань, а на формування технологій розумової праці учнів.

Співпраця учителя і учнів, партнерство на уроці, спільний процес пізнання і відкриттів, постійне створення ситуації успіху – ось складові

самореалізації учня в освітньому середовищі. Треба прагнути, щоб дитина чи підліток не тільки володіли сумою знань зі шкільних предметів, але й усім досвідом демократичних відносин у суспільстві, навичками управління собою, своїм життям у колективі, вмінні брати відповідальність за свою діяльність. Для цього вектор діяльності повертати на виховання готовності кожного учня до вирішення власних задач визначення свого місця в житті, успішного розвитку і реалізації своїх нахилів і інтересів.

Критерії, що визначають ефективність ідеї розвитку стосунків партнерства як найпродуктивнішої системи відносин в умовах педагогічної взаємодії:

- сформована професійно-особистісна готовність педагога до гуманізації освітнього середовища;

- відкритість, тобто практично повна відсутність маніпуляцій за умови ясності цілей дій обох сторін;

- позитивна взаємозалежність суб'єктів міжособистісної взаємодії (усвідомлення спільної мети, наявність загальних ресурсів, докладання спільних зусиль для вирішення проблем);

- право на автентичність кожного учасника педагогічної взаємодії;

- усвідомлення індивідуальної та групової відповідальності (внутрішня і зовнішня мотивація спільної діяльності суб'єктів);

- можливість задовольняти основні міжособистісні потреби в процесі спільної діяльності та спілкування;

- підтримуюча взаємодія, що забезпечує сприятливий психологічний клімат

- взаємодії;

- високий рівень розвитку соціальних умінь і навичок спілкування;

- рефлексивний аналіз власної поведінки в контексті соціальної поведінки інших суб'єктів та ін.

Урахування зазначених критеріїв сприятиме створенню необхідних умов, сприятливих для формування партнерських відносин між вчителями та учнями, допоможе адміністрації, працівникам психологічної служби у визначенні змісту

організаційних та просвітницьких заходів щодо підвищення психологічної компетентності вчителів з питання упровадження партнерських взаємин з учнями.

Соціально-педагогічне партнерство розглядається як окрема форма соціальної взаємодії закладу освіти з фізичними або юридичними особами та розгортається на засадах визначальної ролі навчального закладу в реалізації його особистісно-розвивальних функцій. Таке партнерство включає в себе сім'ю, педагогів, адміністрацію навчального закладу.

Метою соціально-педагогічного партнерства є інтеграція батьків у педагогічний процес шляхом створення необхідних і достатніх умов для залучення сім'ї до супроводу дитини у навчально-виховному процесі.

Завданнями партнерства при цьому постають:

- встановлення партнерських відносин з сім'ями учнів;
- визначення ціннісних орієнтирів спільної діяльності та шляхів їх досягнення;
- залучення батьків до організації навчально-виховного процесу та управління життєдіяльністю школи;
- науково-методичний та інформаційний супровід психолого-педагогічного навчання батьків з метою підвищення їхньої компетентності;
- проведення діагностичних досліджень з метою визначення освітніх запитів й задоволення освітніх потреб батьків та учнів.

Основні вимоги та правила організації партнерства школи і сім'ї :

- соціально-педагогічне партнерство педагогів і батьків, які об'єднали свої зусилля для досягнення спільної мети - формування морально-духовної, життєвокомпетентної особистості, яка успішно самореалізується у соціумі як ГРОМАДЯНИН, СІМ'ЯНИН, ПРОФЕСІОНАЛ;
- єдність дій педагогів і батьків як основних суб'єктів навчально-виховного процесу;

- зміцнення й розвиток контактів між педагогами і батьками щодо вивчення психології дитини та її поведінки;
- постійний діалог як форма відносин між педагогами і батьками, основою якої є свідоме прийняття шкільних вимог і правил батьками, а також поважливе ставлення педагогів до думок і пропозицій батьків;
- гуманізація міжособистісних відносин, попередження конфліктних ситуацій та оптимізація взаємин між основними суб'єктами навчально-виховного процесу - педагогами і батьками, в основі яких – толерантність, розуміння, співучасть, відкритість, добровільність, здатність до взаємодії;
- постійне, різнобічне і глибоке вивчення сім'ї;
- системна організація навчання батьків, підвищення рівня їхніх психолого-педагогічних знань і компетентності, урізноманітнення форм і методів педагогічної просвіти.

Основні умови успішної організації партнерства школи і сім'ї:

1. Об'єктивні (тип навчального закладу, місце знаходження навчального закладу, кількість та контингент учнів, батьків тощо).

2. Суб'єктивні (соціально-психологічні):

- зміна цільових установок діяльності школи в роботі з сім'єю;
- організація соціально-педагогічної просвітницької роботи школи з сім'ями;
- підготовка педагогів до здійснення діяльності в формі соціально-педагогічного партнерства з сім'ями;
- формування мотиваційної готовності педагогів, сімей до процесу взаємодії в формі соціально-педагогічного партнерства.

Соціально-педагогічне партнерство як чітко визначена система взаємовідносин всіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, вчителів, керівників), повинна забезпечувати:

На рівні сім'ї це:

- Створення стимулюючої духовної та морально-психологічної атмосфери;
- Інтеграція зусиль зі школою;

Оволодіння необхідним обсягом психолого-педагогічних знань.

На рівні діяльності педагога:

Стимулювання до творчого пошуку, вміння бачити проблеми та шляхи їх розв'язання;

Пріоритет відносин співробітництва, співтворчості;

Модернізація форм, методів навчання та виховання;

На рівні діяльності адміністрації навчальних закладів:

Підбір педагогічних кадрів відповідного рівня, здатних сприяти розвитку учнів.

Забезпечення умов для самостійної діяльності педагогів, підвищення їх загальнокультурного та професійного рівня.

На сьогодні найефективнішою формою включення батьків у побудову соціального партнерства із школою вважається ***упровадження технології проектування моделі партнерської взаємодії з сім'єю.***

Етапи та зміст технологічного процесу

1 -й етап. Визначення цільових установок. Співпраця навчального закладу і сім'ї починається з вивчення мікроклімату та умов родинного виховання, виховного потенціалу сім'ї, характеру, типу стосунків між батьками та дітьми, структури спільного дозвілля членів сім'ї, форм і методів, що застосовуються батьками у вихованні дітей, педагогічної культури батьків, батьківського контролю, готовності батьків до взаємодії з навчальним закладом тощо. При цьому використовується узгоджений комплекс діагностичних методів: спостереження, бесіда, анкетування, аналіз портфоліо творчих досягнень вихованців, дискусія, метод мозкового штурму, робота фокус-груп, інтерв'ю тощо.

2-й етап. Вибір стратегії. Процес вибору стратегії складається з чотирьох чітко визначених і взаємопов'язаних кроків, а саме:

1. Аналіз ситуації. Ранжування можливих стратегій.
2. Аналіз сильних і слабких сторін обраних стратегій, можливостей і потенційних загроз (SWOT-аналіз).

3. Визначення загальної мети, конкретних завдань і пріоритетів, очікуваних результатів.

4. Розроблення плану дій із виконання стратегічних завдань і досягнення результатів.

3-й етап. Планування. Розробка моделі «Взаємодії навчального закладу і сім'ї» необхідна для того, щоб на її основі синхронізувати виховні впливи й об'єднати зусилля навчального закладу, служб у справах неповнолітніх, правоохоронних органів, закладів позашкільної освіти, культури, охорони здоров'я, громадських організацій у формуванні превентивного виховного простору задля вирішення проблем психічного, морального, соціального і духовного здоров'я дітей, створення системи попередження девіантної поведінки дітей та підлітків, підвищення виховного потенціалу сім'ї. На цьому етапі створюється колектив однодумців, які зможуть забезпечити усі вікові групи дітей та їхніх батьків вчасною і коректною психолого-педагогічною допомогою і в подальшому компетентно і професійно працюватимуть із батьківською аудиторією. Відповідно до результатів діагностики розробляється тематика індивідуальних консультацій і тренінгів для батьків, проведення батьківських днів у школі.

4-й етап. Організація діяльності. Цей етап передбачає впровадження ефективних форм і методів роботи з сім'ями вихованців, що довели свою життєздатність і є доцільними на сучасному етапі. Наприклад: робота консультаційного пункту для батьків «Проблемне питання», надання допомоги дітям у реалізації навчальних і соціальних проєктів; участь батьків у створенні портфоліо творчих досягнень дитини; презентації «Традиції і реліквії моєї родини»; реалізація проєктів «Соціальне партнерство», «Активізація участі батьків у процесі прийняття рішень на рівні закладу» тощо.

5-й етап. Моніторинг та корекція. Завдання цього етапу — оптимізація процесу партнерської взаємодії, дослідження її ефективності, здійснення необхідного коригування, виправлення можливих помилок. Етап включає такі процедури:

1. Моніторинг системи. Діагностування та аналіз результатів, визначення проблемних позицій, виявлення неефективних елементів у моделі, визначення причин неефективності.

2. Обговорення та погодження змін. Постійне обговорення результатів спільної роботи на педагогічній, батьківській радах, раді учнівського самоврядування, раді закладу; формулювання пропозицій щодо внесення змін до моделі, їх ранжування, визначення найбільш конструктивних.

3. Корекція, внесення змін. Визначення недоліків у функціонуванні моделі. Окреслення засобів та шляхів їх усунення. Оптимізація функціонування моделі взаємодії школи і сім'ї.

Показниками готовності батьків до взаємодії є:

- позитивне ставлення до педагогічного колективу та своєї участі в життєдіяльності школи;
- бажання відвідувати обов'язкові заходи для батьків;
- зацікавленість у справах дітей, класу, школи;
- здатність здійснювати конструктивне спілкування і взаємодію з педагогами і адміністрацією школи;
- бачення свого місця і ролі у взаємодії зі школою.

На сьогодні найефективнішою формою включення батьків у побудову соціального партнерства із школою вважається упровадження технології проектування моделі партнерської взаємодії з сім'єю.

Побудова ефективного партнерства школи і сім'ї має здійснюватися у двох напрямках:

- підготовка педагогічного колективу школи до взаємодії з батьками;
- залучення батьків до процесу життєдіяльності школи.

Організація взаємодії школи й батьків учнів

Етапи діяльності	Завдання діяльності
Визначення основних принципів взаємодії з сім'ями учнів, формулювання стратегічних цілей партнерства	Створення соціально-педагогічних умов для подолання відчуження батьків від школи
Діагностика матеріально-	Виявлення поля проблем в організації

технічних, професійних, кадрових, інформаційних та методичних ресурсів, які має школа	соціально-педагогічної роботи, ступеня задоволеності суб'єктів (якістю освітніх послуг, взаємовідносинами в школі), потреб суб'єктів, їхньої активності тощо, створення банку ідей щодо поліпшення шкільного життя
Самодіагностика колективу школи	Вивчення професійного ресурсу школи: установок, професійних можливостей учителів, умов співробітництва, стилів педагогічного спілкування
Визначення шляхів досягнення ефективного партнерства сім'ї та школи	Підвищення поінформованості батьків про діяльність школи, рівня психолого-педагогічної компетентності вчителів і батьків
Навчання суб'єктів педагогічного партнерства	Розроблення тем педагогічної просвіти батьків і вчителів, програм відповідного навчання
Розроблення критеріїв ефективної роботи, результатів педагогічної взаємодії	Створення внутрішньо шкільних структур (органів самоврядування, ради школи, батьківських комітетів і та. ін.); розроблення локальних актів, що регламентують життєдіяльність дорослих і дітей у шкільному освітньому просторі; підвищення рівня компетентності (психолого-педагогічної - батьків, методичної - педагогів, життєвої - учнів)
Публічне обговорення програм дій із батьками	Аналіз стану роботи з батьками у школі (визначення позитивних здобутків та недоліків, виявлення найбільш активної частини батьківської громадськості)
Реалізація стратегії (системи роботи з батьками, окремих її етапів, заходів)	Системний контроль за виконанням плану роботи, надання необхідної підтримки вчителям через методичні об'єднання
Аналіз роботи з батькам	Періодичний моніторинг (збирання даних про рівень задоволення якістю взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу; відстеження запитів батьків, рівня їхньої педагогічної і правової компетентності; визначення переваг і недоліків, за якими спостерігається прогрес/регрес, формулювання пропозицій щодо корекції взаємодії)